

Arckép a hatósági élelmiszer-ellenőrzés történetéből

Dr. Vedrődi Viktor (1839-1909)

Gönczy Árpád

Hajdú-Bihar megyei Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás
Debrecen

Érkezett: 1998. november 16.

Bevezetés

Az 1867. évi osztrák-magyar kiegyezés után adott volt a lehetőség a mezőgazdaság és az ipar fejlesztésére. Ennek érdekében korszerű tudással rendelkező gazdákra, oktatókra és kutatókra volt szükség.

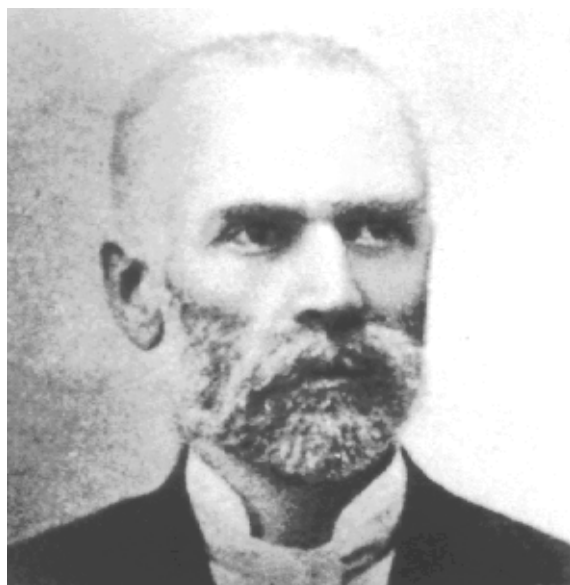
A kutatások célja annak megismerésére irányult, hogy a különböző tényezők (pl. trágyázás, takarmányozás, növényvédelem) hogyan befolyásolják a növények termesztését, az állatok tenyésztését és mindezek milyen hatással vannak a késztermékek minőségére.

A debreceni (Felsőbb) Gazdasági Tanintézetben 1868. őszén kezdődik meg az oktatás, de már egy év múlva végeznek a kutatásokhoz vagy a hatósági ítélkezéshez szükséges kémiai vizsgálatokat. Ezeket dr. Vedrődi Viktor kémiatanár - a bécsi és hallei egyetemen szerzett tapasztalatai alapján - végzi.

A rendszeres vizsgálatokkal és a szaktanácsadással megveti a vegykísérleti állomás alapjait. Az állomás Debrecen és fél országnyi vonzáskörzetben mindenki meglégedésére végzi munkáját.

Életrajz

Dr. Vedrődi (Schvarczer) Viktor a Pozsony vármegyei Galántán (ma Szlovákia) 1839. október 30-án született. A bécsi Tudományegyetemen tanult és szerzett vegyészdoktori oklevelet. Tanárai és társai a legügyesebb és a kémia iránt legelkötelezettebb hallgatónak tartják. Az osztrák-magyar cs. és kir. Közös Hadügyminisztérium számtisztje lett.

Állami ösztöndíjjal mezőgazdasági kémiai tanulmányokat folytatott 1869-ben a hallei egyetemen.

Pályázat alapján 1869. október 1-től a debreceni m. kir. Gazdasági Tanintézet (a továbbiakban: tanintézet) kémiatanára volt. Tormay Béla igazgató fáradhatatlan, szorgalmas, nem gyors, de lelkiismeretes embernek tartotta, aki az oktatáson túl reggeltől estig a laboratóriumban dolgozott. A félhivatalosan 1869-től, hivatalosan 1894-től működő m. kir. Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomás (a továbbiakban: állomás) vezetője.

Kerpely Kálmán igazgatóhelyettessel, későbbi igazgatóval való ellentéte miatt a magyaróvári m. kir. Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomáshoz helyezték át. Itt 1899. szeptember 1-től nyugdíjazásáig, 1900. március 1-ig volt az állomás vezetője.

Agyvérzés következtében Debrecenben 1909. január 15-én hunyt el.

A tanár és szakkönyvíró

A tanintézetnél szervetlen (általános) és szerves (földművelési) kémiát, műipartant (mezőgazdasági technológiát), borászatot, a Református Tanítóképzőben, a vidéki tanítók nyári továbbképző tanfolyamain borászatot, a Kereskedelmi Akadémián áruismeretet oktatott.

Az országos tan- és egyéb szakkönyv hiány miatt a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium szakkönyvírásra ösztönözte a tanárokat. Vedrődi részben a minisztérium támogatásával, részben saját erőből a következő szakkönyveket írta, illetve adta ki:

Borvegytan. Debrecen, 1872.

Általános vegytan. 1. r. Szervetlen vegytan. Debrecen, 1876.

Általános vegytan. 2. r. Szerves vegytan. Debrecen, 1886.

A szeszgyártás alapvonalai. Debrecen, 1886.

Vegyelemzési gyakorlatok. Debrecen, 1886.

A földművelésügyi miniszter ez utóbbi alkalmazását javasolta az állomásoknak az 1893. évben elrendelt, a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisítatlanságát felmérő országos célvizsgálatoknál.

Egyes könyvek két kiadást is megértek. Sikeresen szerepeltek a bécsi nemzetközi mezőgazdasági kiállításokon. Az Általános vegytan című tankönyv négyszáz példányát Vedrődi az ország szegény sorsú hallgatóinak ajánlotta fel. Közel tíz évig a tanintézet könyvtárosa. Számos általános és mezőgazdasági kémiai szakkönyvet, illetve folyóiratot szerzett be.

A vegykísérleti állomás megalapítója

Vedrődi az oktatás mellett már 1869-től a hatóságok, a gyárosok, kereskedők, gazdák stb. felkérésére mezőgazdasági termények, termékek és cikkek kémiai, esetenként közegészségügyi vizsgálatát végezte.

Javaslatát, egy az ezeket az igényeket kielégítő vegykísérleti állomás felállítását az igazgató és a tanári kar nagy lelkesedéssel támogatta. Ezért olyan eszközöket és vegyszereket szerzett be, amelyek nemcsak a hallgatók előtti bemutatást, hanem hatósági eljárás alapjául szolgáló vizsgálati eredmények nyerését is szolgáltatták. A hazai gazdasági érdekek védelmében a közvetlen külföldi beszerzéseket azonban betiltották. Vedrődi - felelősségét hangsúlyozva - az állásáról való lemondását helyezi kilátásba, ha nem az általa megbízhatónak tartott, a bécsi és hallei tanulmányai idején megismert cégektől szerzik be az eszközöket, vegyszereket stb.

A vegykísérleti állomás felállítását célzó javaslatot a minisztérium is elfogadta. A hivatalos működés engedélyezése azonban elhúzódott. Ennek oka: a szakemberek nem tudtak megegyezni abban, hogy országosan hány ilyen állomásra lenne szükség és ezeket a megyeszékhelyekre vagy a tájközpontokba telepítsék.

A miniszter 1894. március 1-től engedélyezte az állomás hivatalos működését, az első vezető Vedrődi. A közegészségügyi vizsgálatok kivételével minden érintett területen szakvéleményt bocsát ki.

Vedrődi tagja volt a tanintézet Gazdasági Tanácsadó Bizottságának, a város mezőgazdasági Számláló Bizottságának és Állandó Filoxéra Bizottságának.

Az élelmiszer-analitikus és kutató

A 19. századvég magyar mezőgazdaságának legjelentősebb ágazatai a búza-, a szőlő- és bor-, valamint a dohánytermelés. Az elavult termelési körülmények miatt a termények, termékek és cikkek minősége nem megfelelő, ezért a külföldi piacokat elvesztették. A kutatások egyik célja ezek visszahódítása. Vedrődi munkássága ezekhez kapcsolódott.

Vedrődi a növények fejlődését - a vetőmagtól a késztermékig - változó feltételek (talaj, trágya stb.) mellett kémiai vizsgálatokkal követte nyomon.

Vizsgálatairól, kutatási eredményeiről - a tanári kar biztatására - a tanintézet értesítőiben, évkönyveiben (a továbbiakban: évkönyv), hazai és külföldi folyóiratokban számolt be. Ezek közül a teljesség igénye nélkül csak néhány jelentősebbet emelünk ki (1).

Tanártársával, eljárást dolgoz ki a búzaaratás idejének meghatározására (2). Tanulmányozza a búza műőrlését (3), vizsgálja a magyar lisztek összetételét (4).

Pekár Imre, a róla elnevezett eljárás szabadalmaztatója 1869-1875 között a tanintézetnél Vedrődi tanártársa. Amíg Pekár a színen, addig Vedrődi a hamu-tartalmon (5) alapuló lisztminősítő eljárást dolgozta ki.

A másik jelentős termelési ág a szőlő- és bortermelés. A termelt mennyiség és az ár azonban az időjárástól stb. függően igen szélsőséges értékek között ingadozik. Vedrődi az ország borvidékeinek alapos ismerője. Eljárást dolgozott ki a termésfelesleg feldolgozására (pl. konyakgyártás), illetve a hiány pótlására (pl. törkölybor-előállítás). Ez utóbbit később a bortörvény nem tette lehetővé. Tanulmányt írt a szőlőmust erjedéséről (6), a magyar borokról (7), a borok vegyvizsgálatáról (8, 9).

A monopólium ellenére a dohánytermesztés a mezőgazdaság legjövödelmezőbb ága. Vedrődi már az 1873. évi Bécsi Nemzetközi Mezőgazdasági Kiállításra és Vásárra vállalta a magyar dohányfajták és az ezeknek megfelelő talajok kémiai vizsgálatát. A nagy költségek miatt a terv végrehajtására nem került sor.

Tanulmányt írt a dohánynövényről (10), a dohányok nikotin- és ammónia-tartalmának meghatározásáról (11). Foglalkozott még a talajok (12), a takarmányok (13, 14), konyhakerti növények (15) és talán az országban elsőnek a paprika (16) vegyvizsgálatával, illetve összetételével. Az 1893. évi célvizsgálat (17), valamint az 1896. évi Millenniumra felajánlott élelmiszer-vizsgálatok (14) eredményei alapján kijelentette, hogy az ország más vidékeihez képest Debrecenben az élelmiszer-hamisítások száma csekély és ezek sem jelentősek.

Irodalom

1. A m. kir. Gazdasági Tanintézet igazgatósági iratai és a tanári kar jegyzőkönyvei (1868-1900)
Hajdú-Bihar megyei Levéltár

2. Walter L., Vedrődi V.: Vizsgálatok az aratás leghelyesebb idejének meghatározására
Évkönyv 1891. Debrecen, 1892. 110-120.
3. Vedrődi V.: A búza feldolgozása műőrléssel
Évkönyv, 1891. Debrecen, 1892. 76-109.
4. Vedrődi V.: Magyarország lisztjeinek összetétele
Molnárók Lapja, 1897.
5. Vedrődi V.: Untersuchung von Mehlsorten nebst einer neuen Methode zur Bestimmung
der Feinheit der Mehle
Z. für angewandte Chemie, 1893. 23. 691-696.
6. Schvarczer V.: A szőlőmust erjedéséről
Gyakorlati Mezőgazda, 1872.
7. Schvarczer V.: Tanulmány a magyar borokról
Saját kiadás Debrecen, 1874.
8. Vedrődi V.: Különböző borok elemzése
Évkönyv 1890. Debrecen, 1891. 105-122.
9. Vedrődi V.: A borok vegyelemzése
Weinzeitung, Wien
10. Vedrődi V.: Tanulmány a dohányról
Évkönyv, 1892. Debrecen, 1893.
11. Vedrődi V.: Zur Bestimmung von Nikotin und Ammóniak im Tabak
Z. Analytische Chemie von Presse, 1896.
12. Vedrődi V.: A debreceni talajokról
Évkönyv, 1890. Debrecen, 1891. 69-104.
13. Schvarczer V.: A takarmányozás történelme és jelenlegi álláspontja
Természettudományi Közlöny. 2. (1870) 17. 385-391.,
3. (1871) 23. 224-238.
14. Vedrődi V.: Kimutatás a debreceni m. kir. Vegykísérleti Állomáson 1895/96. évben a
Millenium alkalmával vegyelemzett takarmányfélék és élelmiszerek vegyi összetételéről
Saját kiadás, Debrecen, 1896.
15. Vedrődi V.: Methode der quantitativen Bestimmung des Kupfers in den Vegetabil
Chemiker Zeitung, 1896.
16. Vedrődi V.: A paprikafélék vegyvizsgálata
Z. für Nahrungsmittel-untersuchungen und Hygiene. Wien, 1893. 22.
17. Vedrődi V.: Élelmi szereink és élvezeti cikkeink vizsgálatáról
Évkönyv, 1893. Debrecen, 1894.